

En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i brottsbalken och i rättegångsbalken. Syftet är att tydliggöra att varje människa har en ovillkorlig rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande.

Förslagen innebär bl.a. följande:

- Gränsen för straffbar gärning ska gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte. Det ska inte längre krävas att gärningsmannen har använt sig av våld eller hot, eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, för att kunna dömas för t.ex. våldtäkt.
- Det införs ett särskilt oaktamhetsansvar för vissa allvarliga sexualbrott.
- Minimistrafvet för grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn höjs från fängelse i fyra år till fängelse i fem år.
- Vid bedömningen av om bl.a. ett våldtäktsbrott är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder visat särskild hänsynslöshet eller råhet.
- Det straffrättsliga skyddet vid sexualbrott mot barn stärks vid oaktamhet hos gärningsmannen i fråga om barnets ålder.
- När en förundersökning om ett sexualbrott har inletts eller återupptagits ska anmälan om målsägandebiträde göras omedelbart, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Utskottet föreslår även två tillkännagivanden till regeringen. Förslagen rör i korthet följande frågor:

- Straffminimum för våldtäkt av normalgraden bör höjas från fängelse i två år till fängelse i tre år.
- Straffskalan för köp av sexuell handling av barn bör skärpas dels genom att minimistrafvet höjs från böter till fängelse i lägst sex månader, dels genom att maximistrafvet höjs från fängelse i två år till fängelse i fyra år.

I betänkandet finns fyra reservationer (SD, C, KD, -).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Tre yrkanden i följdmotioner.

Cirka 20 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	7
Utskottets överväganden	8
En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet	8
Köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn m.m.	21
Reservationer	27
1. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, punkt 3 (KD)	27
2. Översyn av 6 kap. brottsbalken, punkt 5 (SD, -)	27
3. Brottssrubricering, punkt 6 (C)	28
4. Internetbaserade sexualbrott, punkt 7 (C)	29
Särskilda yttranden	30
1. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, punkt 3 (M, C)	30
2. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, punkt 3 (V)	31
3. Skärpt straff för våldtäkt m.m., punkt 4 (SD, -)	31
4. Skärpt straff för våldtäkt m.m., punkt 4 (V)	31
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	32
Propositionen	32
Följdmotionerna	32
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18	32
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	35

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Riksdagen godtar det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 27 kap. 20 d §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:177 punkt 2.1 i denna del.

2. Lagförslaget i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,

2. lag om ändring i rättegångsbalken i den mån lagförslaget inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:177 punkterna 1 och 2.1 i denna del.

3. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:1032 av Désirée Pethrus (KD) yrkande 4,

2017/18:1106 av Hans Hoff (S),

2017/18:2840 av Annika Qarlsson och Rickard Nordin (båda C) yrkande 1,

2017/18:3433 av Jonas Jacobsson Gjörtler (M),

2017/18:3604 av Linda Snecker m.fl. (V),

2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 25 och

2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 8.

Reservation 1 (KD)

4. Skärpt straff för våldtäkt m.m.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4125 av Tomas Tobé m.fl. (M, L, C, KD) och

bifaller delvis motionerna

2017/18:170 av Jeff Ahl (SD),

2017/18:1130 av Edward Riedl (M),

2017/18:2986 av Sofia Fölster (M) yrkande 2,

2017/18:3438 av Fredrik Schulte (M),

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 18 och

2017/18:4115 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) yrkande 1.

5. Översyn av 6 kap. brottsbalken

Riksdagen avslår motion

2017/18:4115 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) yrkande 2.

Reservation 2 (SD, -)

6. Brottsrubricering

Riksdagen avslår motion

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 29.

Reservation 3 (C)

7. Internetbaserade sexualbrott

Riksdagen avslår motion

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 34.

Reservation 4 (C)

8. Köp av sexuell handling av barn

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att straffskalan för köp av sexuell handling av barn bör skärpas dels genom att minimistrafvet höjs från böter till fängelse i lägst sex månader, dels genom att maximistrafvet höjs från fängelse i två år till fängelse i fyra år, och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:278 av Ola Johansson och Helena Lindahl (båda C) yrkande 4 och

bifaller delvis motionerna

2017/18:880 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) yrkande 16,

2017/18:2358 av Richard Jomshof (SD) yrkande 2 och

2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9.

9. Köp av sexuell tjänst m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:278 av Ola Johansson och Helena Lindahl (båda C) yrkande 2,

2017/18:599 av Anna Wallén (S) och

2017/18:2358 av Richard Jomshof (SD) yrkande 1.

Stockholm den 17 maj 2018

På justitieutskottets vägnar

Tomas Tobé

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tomas Tobé (M), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (L), Linda Snecker (V), Andreas Carlson (KD), Lawen Redar (S), Sanne Lennström (S), Patrick Reslow (-), Agneta Börjesson (MP) och Sultan Kayhan (S).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet. I propositionen föreslår regeringen ändringar i brottsbalken och i rättegångsbalken.

Det kan nämnas att riksdagen tidigare har tillkännagett för regeringen dels att det för våldtäkt bör införas en lagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på frivilligt deltagande samt ett oaktsamhetsbrott, dels att det bör införas ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande (bet. 2016/17:JuU16 punkt 10 respektive 12, rskr. 2016/17:211).

Den formella behandlingen av propositionens förslag till ändring i 27 kap. 20 d § rättegångsbalken kommer att äga rum inom ramen för utskottets beredning av proposition 2017/18:123 Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering. Paragrafen är också föremål för ändringsförslag i den propositionen. Vidare har civilutskottet vid beredningen av proposition 2017/18:200 En ny lag om företagshemligheter en ändring i paragrafen samt har överlämnat till justitieutskottet att föreslå en sådan ändring. Riksdagen planerar att fatta beslut i samtliga ärenden den 23 maj 2018. Överlämnandet har gjorts för att uppnå en lagteknisk samordning av förslagen. Civilutskottet har dock svarat för den sakliga behandlingen av det överlämnade ändringsförslaget inom ramen för beredningen av det överlämnade lagförslaget.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

I betänkandet behandlar utskottet även tre motionsyrkanden som har väckts med anledning av propositionen.

Utskottet behandlar också 21 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2017/18. Yrkandena rör bl.a. frågor om bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, översyn av 6 kap. brottsbalken, internetbaserad brottslighet samt köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn.

Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

Utskottets överväganden

En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken och lag om ändring i 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Riksdagen godtar det utskottet anför om regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 27 kap. 20 d §.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Riksdagen avslår tio motionsyrkanden. Motionerna handlar bl.a. om bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, om en översyn av 6 kap. brottsbalken, om brottsrubricering och om internetbaserade sexualbrott.

Jämför reservation 1 (KD), 2 (SD, -), 3 (C) och 4 (C) samt särskilt yttrande 1 (M, C), 2 (V), 3 (SD, -) och 4 (V).

Propositionen

Behovet av en reform

Den parlamentariskt sammansatta 2014 års sexualbrottskommitté gör i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60) bedömningen att sexualbrottslagstiftningen bör ändras och ha sin utgångspunkt i om deltagandet i den sexuella aktiviteten är frivilligt eller inte.

Regeringen konstaterar i den nu aktuella propositionen att den nuvarande regleringen utgår från att gärningen har vidtagits genom användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter. Ett handlande är i dag straffbart som våldtäkt eller sexuellt tvång endast om en sexuell handling har tvingats fram med hjälp av våld eller hot eller genom att offrets särskilt utsatta situation har utnyttjats på ett otillbörligt sätt. Regleringen är alltså inte heltäckande och omfattar inte sådana fall där en sexuell handling har utförts mot en person som inte vill delta i den sexuella aktiviteten, men där det inte har förekommit något våld eller hot och målsäganden inte heller har ansetts befinna sig i en särskilt utsatt situation eller beroendeställning.

Av den praxisgenomgång som kommittén har gjort har det bl.a. framkommit att situationer där gärningsmannen har överrumplat målsäganden med en oönskad sexuell handling liksom fall där målsäganden har bemött en sådan handling med passivitet har bedömts som sexuellt ofredande trots att den sexuella handlingen bestått i samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Även kunskapen

om hur offer för sexualbrott reagerar på sexuella övergrepp talar enligt regeringen för att lagen bör utgå från en bristande frivillighet i stället för användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter.

Regeringens uppfattning är att en modern sexualbrottslagstiftning tydligt bör ge uttryck för att en sexuell handling mot någon som inte deltar frivilligt innebär en kränkning av den personens ovillkorliga rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Enligt regeringen stämmer en sexualbrottslagstiftning som tar sin utgångspunkt i om samtycke föreligger bättre överens med den allmänna uppfattningen om sexuellt självbestämmande och innebär ett naturligt steg för att åstadkomma ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp. Regeringen anser att en sådan reglering är att föredra framför en reglering som bygger på användande av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter.

Vidare anser regeringen att det är befogat att utöka det straffbara området genom att införa ett oaksamhetsansvar för vissa sexualbrott. Syftet med förslaget i denna del är att strafflagstiftningen ska erbjuda ett heltäckande skydd för den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten. Regeringen anför bl.a. att det i samband med införandet av en sexualbrottslagstiftning som bygger på bristande samtycke framstår som naturligt att analysera och ta ställning till vad som ska krävas av gärningsmannen i form av personligt ansvar. En frivillighetsbaserad lagstiftning tar sin utgångspunkt i att den som har för avsikt att ha sexuellt umgänge med någon annan måste försäkra sig om att viljan till ett sådant sexuellt umgänge är ömsesidig. I det ligger ett krav på aktsamhet. Med den utgångspunkten framstår det enligt regeringen som konsekvent att inte bara uppsåtliga utan även vissa oaksamma beteenden mot någon som inte deltar frivilligt bör omfattas av straffansvar.

Sammanfattningsvis är regeringens bedömning dels att gränsen för straffbar gärning bör gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte, dels att det bör införas ett särskilt oaksamhetsansvar för vissa sexualbrott.

Brottsbeteckningen sexuellt tvång ändras till sexuellt övergrepp – brottsbeteckningen våldtäkt ändras inte

Regeringen föreslår att brottsbeteckningen sexuellt tvång ska bytas ut mot sexuellt övergrepp. Genom att byta ut sexuellt tvång mot sexuellt övergrepp anser regeringen att en större enhetlighet i brottsbeteckningarna för vuxna och barn uppnås. Mot bakgrund av att brottsbeteckningen sexuellt övergrepp redan existerar som benämning på motsvarande gärning som begåtts mot ett barn bedömer regeringen att risken för att ett byte av brottsbeteckningen sexuellt tvång till sexuellt övergrepp skulle leda till att brottet uppfattas som mindre allvarligt inte torde vara särskilt stor.

Enligt regeringens uppfattning bör det i övrigt inte göras några ändringar av nuvarande brottsbeteckningar. Det innebär bl.a. att regeringen anser att beteckningen våldtäkt bör finnas kvar. Det som enligt regeringen starkast talar för att beteckningen våldtäkt bör vara kvar är det tydliga signalvärde begreppet har på så sätt att det indikerar allvaret i gärningen.

Bristande frivillighet som gräns för straffansvar för våldtäkt och sexuellt övergrepp

Regeringen föreslår att straffansvaret för *våldtäkt* ska omfatta den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt.

Regeringen föreslår också att straffansvaret för *sexuellt övergrepp* ska omfatta den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än den som framgår i föregående stycke.

Det som avgör om brottet ska rubriceras som våldtäkt eller som sexuellt övergrepp är endast vilken typ av sexuell handling det har varit fråga om. Regeringen framhåller att den grundläggande skillnaden jämfört med gällande rätt ska vara att våld, hot eller utnyttjande inte längre ska krävas för ansvar för våldtäkt eller sexuellt övergrepp, utan att regleringen ska utgå från att den sexuella handlingen har genomförts mot någon som inte deltar frivilligt. Regeringen anser att rekvisitet ”inte deltar frivilligt” på ett bra sätt speglar avsikten att lagstiftningen ska uttrycka varje persons rätt till sexuellt självbestämmande.

Vidare konstaterar regeringen att det är högst skiftande hur någon uttrycker sitt frivilliga deltagande till sexuellt umgänge och att en sådan viljeyttring kan vara mer eller mindre aktiv eller subtil. En person som mot sin vilja utsätts för en sexuell handling har inte något ansvar för att säga nej eller tydligt visa sin motvilja till en sexuell handling. Man har heller inget ansvar för att tydligt visa sin vilja till sexuellt umgänge. På samma sätt som att var och en själv ska bestämma om han eller hon vill ha sexuellt umgänge anser regeringen att det är en del av den sexuella självbestämmanderätten att bemöta sexuella närmanden som man vill, även med passivitet. Lagstiftningen bör enligt regeringens uppfattning återspegla detta och ska tydligt ange vad som är tillåtet och inte. Däremot menar regeringen att lagen inte bör uppställa krav på hur personer ska uttrycka sitt frivilliga deltagande till sexuellt handlande för att det ska räknas som ett giltigt samtycke.

Regeringen anser emellertid att vad målsäganden har uttryckt eller inte uttryckt bör vara en central del vid prövningen av straffansvar. Förslaget innebär att det vid prövningen särskilt ska beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. Regeringen anför att den prövningen bör ta sikte på det faktiska handlandet och inte på personens

inre inställning. Enligt regeringen är det inte möjligt eller lämpligt att i lagen därutöver ange under vilka förutsättningar ett deltagande ska bedömas som frivilligt. Om det uppstår osäkerhet får gärningsmannen förvissa sig om att deltagandet är frivilligt. Regeringen skriver att det ytterst måste överlämnas åt rättstillämpningen att bedöma om ett frivilligt deltagande har förelegat i det enskilda fallet. Utgångspunkten bör vara att den som deltar frivilligt i en sexuell handling ger uttryck för sin vilja att delta på något sätt och att avsaknaden av sådana uttryck normalt får förstås som att deltagandet inte är frivilligt. Det finns enligt regeringens uppfattning skäl att tro att vid passivitet kommer fall av bristande frivillighet där uppsåt inte kan styrkas att fångas upp av det oaktamhetsansvar som regeringen nu föreslår för vissa sexualbrott. Om en person har valt att delta i sexuellt umgänge och det inte samtidigt har förekommit t.ex. våld, hot eller utnyttjande av en särskilt utsatt situation anser regeringen att gärningen bör vara straffri även om den utsatte i grunden har varit negativt inställd till handlingen. Det innebär t.ex. att s.k. tjatsex inte bör vara straffbart. Regeringen konstaterar att det i grunden är en rättssäkerhetsfråga att den som deltar i en sexuell handling med en person som har gett uttryck för en vilja att delta normalt kan förlita sig på den uppgiften.

Förslagens innebörd i korthet

Regeringen pekar på att förslagen inte innebär någon ändring i fråga om begreppet sexuell handling eller hur olika sexuella handlingar ska bedömas. Rättsläget bedöms således i detta avseende vara oförändrat i förhållande till tidigare lagstiftning. Bedömningen ska även i fortsättningen göras med utgångspunkt i vilken kränkning handlingen har inneburit för den utsatte.

Den nya regleringen innebär enligt regeringen att straffansvaret för våldtäkt och sexuellt övergrepp utvidgas på det sättet att vissa gärningar som i dag bedöms som sexuellt ofredande kommer att omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp, under förutsättning att den sexuella handlingen når upp till den nivå som krävs för bestämmelsernas tillämpning. Det kan handla om s.k. överrumplingsfall, dvs. där den sexuella handlingen utförs på ett sådant sätt att offret överrumplas av den. Ett exempel på överrumplingsfall kan vara sexuella handlingar som utförs i folksamlingar under festivaler, konserter och liknande arrangemang. Ett annat exempel på fall som i dag straffas som sexuella ofredanden men som med den nya regleringen kommer att omfattas av tillämpningsområdet för våldtäkt och sexuellt övergrepp är enligt regeringen situationer där den utsatte, som inte kan anses vara i en särskilt utsatt situation, bemöter ett övergrepp med passivitet. Mot den bakgrunden anser regeringen att det inte finns behov av att införa ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande, som riksdagen har tillkännagett för regeringen (bet. 2016/17:JuU16 punkt 12, rskr. 2016/17:211).

Den nya regleringen innebär också att situationer som enligt nuvarande lagstiftning är att bedöma som sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning kommer att omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp.

Omständigheter som innebär att ett deltagande aldrig kan anses som frivilligt

För att den nya lagstiftningen ska få ett klart och tydligt innehåll anser regeringen att de omständigheter vars förekomst innebär att ett frivilligt deltagande aldrig kan anses föreligga bör anges i lagen. Regeringen föreslår således att en person aldrig kan anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,
2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller
3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

Som en konsekvens av punkt 3 föreslår regeringen att straffbestämmelserna om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning och grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning ska tas bort.

Omständigheterna har sin utgångspunkt i de medel och omständigheter som anges i de nuvarande bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Det finns enligt regeringen många fördelar med att en ny lagstiftning inte skiljer sig i alltför stort hänseende från tidigare lagstiftning; bl.a. kan äldre praxis tillämpas till viss del även på den nya lagstiftningen.

Regeringen anser att det inte framkommit tillräckliga skäl för att uttryckligen reglera fall av sexuella vilseledanden och menar att den rådande ordningen bör bestå.

Sexualbrott som sker på distans, t.ex. på internet

När det gäller sexualbrotten har det tidigare ansetts att den tilltalade själv måste ha utfört handlingen för att dömas som gärningsman. Mot den bakgrunden fick kommittén i uppdrag att analysera om den befintliga lagstiftningen erbjuder ett tillräckligt starkt skydd mot vissa sexuella övergrepp som med hjälp av modern teknik begås på internet. Därefter har Högsta domstolen i NJA 2015 s. 501 klargjort att straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn är tillämplig även vid övergrepp som begås på internet. Av domen följer att straffansvar för den nu gällande bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn inte förutsätter att gärningsmannen själv har utfört den sexuella handlingen eller att han eller hon fysiskt har befunnit sig på samma plats som offret. Enligt regeringens mening är frågan löst genom domen, och det saknas behov av att i lagtexten tydliggöra att gärningsmannaskap vid sexualbrott inte förutsätter fysisk delaktighet. Enligt regeringens bedömning bör således sexuella handlingar som begås t.ex. via telefon, internet eller andra medier omfattas av straffansvar enligt

bestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn samt de grova formerna av dessa brott och sexuellt utnyttjande av barn.

I förtydligande syfte föreslår regeringen att ”har samlag” ska ersättas med ”genomför ett samlag” i straffbestämmelsen om våldtäkt mot barn.

Oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp

Regeringen föreslår att två nya brott ska införas i 6 kap. brottsbalken. Straffansvaret ska gälla den som begår en gärning som avses i straffbestämmelsen om våldtäkt respektive sexuellt övergrepp och är grovt oaktsam i fråga om omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt. I övrigt ska det krävas uppsåt av gärningsmannen. Brotten ska benämnas oaktsam våldtäkt respektive oaktsamt sexuellt övergrepp.

För att avgränsa det straffbara området på ett rimligt sätt föreslår regeringen att det ska finnas en bestämmelse om att mindre allvarliga gärningar ska undantas från straffansvar. Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det alltså inte dömas till ansvar.

Regeringen föreslår även att det inte ska uppställas något krav på dubbel straffbarhet för att en svensk domstol ska kunna döma för oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp i de fall brottet begåtts utomlands mot en person som inte fyllt 18 år. En svensk domstol ska inte heller vara förhindrad att i dessa fall döma till en påföljd som är att anse som strängare än vad som är föreskrivet enligt lagen på gärningsorten.

Avslutningsvis föreslår regeringen att preskriptionstiden för oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp som begåtts mot ett barn ska börja löpa först från den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Regeringen framhåller att en särbehandling av barn i preskriptionshänseende har starka skäl för sig, bl.a. eftersom sexuella övergrepp mot barn i många fall inte upptäcks förrän lång tid har förflutit.

Oaktsamhet i fråga om brottsoffers ålder vid sexualbrott mot barn

Av 6 kap. 13 § brottsbalken följer att det för straffansvar för vissa brott är tillräckligt med oaktsamhet i fråga om barnets ålder. Enligt bestämmelsen ska även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andra personen inte hade uppnått en viss ålder dömas. De gärningar som avses är våldtäkt mot barn (4 §), sexuellt utnyttjande av barn (5 §), sexuellt övergrepp mot barn (6 §), utnyttjande av barn för sexuell posering (8 §), köp av sexuell handling av barn (9 §), sexuellt ofredande (10 § första stycket) och kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte (10 a §) samt, i förekommande fall, grova former av dessa brott.

Enligt regeringens uppfattning innebär den nuvarande utformningen och tillämpningen av bestämmelsen om ansvar vid oaktsamhet i fråga om målsägandens ålder vid sexualbrott mot barn bl.a. en risk för att barn inte alltid får ett tillräckligt starkt straffrättsligt skydd. Regeringen föreslår därför att

bestämmelsen om ansvar vid gärningsmannens oaktsamhet i fråga om målsägandens ålder vid sexualbrott mot barn ska utformas så att ansvaret gäller även den som inte haft uppsåt till men varit oaktsam i fråga om omständigheten att barnet inte uppnått en viss ålder. Gärningsmannens ansvar ska avgöras utifrån en allmän oaktsamhetsbedömning utan krav på oaktsamhet av mer kvalificerat slag.

Straffskalor och kvalifikationsgrunder

Regeringen föreslår att straffminimum för grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn ska höjas från fängelse i fyra år till fängelse i fem år. Enligt regeringens mening återspeglar den nuvarande straffnivån inte de grova våldtäktsbrottens allvar. För att åstadkomma generellt höjda straff för grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn bör straffminimum därför höjas med ett år. Det innebär att straffskalan blir samma som för synnerligen grov misshandel, fängelse i lägst fem och högst tio år.

Däremot bör det enligt regeringens bedömning inte införas ett synnerligen grovt brott för våldtäkt och våldtäkt mot barn. Regeringen konstaterar att domstolen, när någon döms för flera brott, enligt bestämmelserna om fängelse i 26 kap. brottsbalken får överskrida straffskalan och sätta fängelsestraffet över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten. Denna möjlighet hänger samman med att domstolen normalt ska bestämma en gemensam påföljd vid flerfaldig brottslighet. Ibland är då det straff som kan följa utan tillämpning av de särskilda reglerna om förhöjt straff inte tillräckligt. Vidare framhåller regeringen att det kan ifrågasättas om ett synnerligen grovt brott i förening med kvalifikationsgrunder kommer att medföra annat än marginella effekter. Bland annat konstateras att de nya brotten endast skulle gälla ett ytterst fåtal och osedvanligt grova övergrepp som det är svårt att tänka sig inte redan i dag skulle rendera ett straff nära straffmaximum. Avslutningsvis framhåller regeringen också den konsekvens som en uppdelning av straffskalorna får för straffmätningen av grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn vid flerfaldig brottslighet. Med tillämpning av de bestämmelser som redogörs för ovan kan det i dag dömas till fängelse i 14 år för flera grova brott, såsom vid systematiska våldtäkter mot ett eget eller någon annans barn. Regeringen konstaterar att våldtäktsbrotten i det avseendet skiljer sig från övriga brottstyper där ett synnerligen grovt brott har införts. I andra fall torde det enligt regeringen vara ovanligt att vid ett och samma tillfälle ha att bedöma ett stort antal grova brott.

Om straffskalorna för de grova brotten delas upp kommer straffmaximum för grovt brott med nödvändighet att bli lägre. Regeringen konstaterar att det längsta straffet vid flerfaldig brottslighet, där det allvarligaste brottet varit grov våldtäkt eller grov våldtäkt mot barn som inte är synnerligen grov – med kommitténs förslag – skulle vara nio år. Enligt regeringen skulle alltså kommitténs förslag medföra att det högsta möjliga straffet blir påtagligt lägre än i dag och följaktligen innebära en risk för att reaktionen blir mindre

ingripande än vad brottslighetens allvar motiverar. Enligt regeringen är detta inte godtagbart. Sammantaget anser regeringen att de fördelar som kan finnas med att införa ett synnerligen grovt brott för våldtäkt och våldtäkt mot barn inte uppväger nackdelarna.

När det gäller straffskalan för oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp föreslår regeringen att straffet för oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp ska vara fängelse i högst fyra år. Den föreslagna straffskalan är enligt regeringens uppfattning tillräckligt vid för att rymma gärningar av varierande slag och svårhetsgrad och bedöms även i övrigt som ändamålsenligt utformad utifrån minimi- och maximistraffen.

Vidare föreslår regeringen att det i kvalifikationsgrunderna för grov våldtäkt och grovt sexuellt övergrepp ska göras ett tillägg som innebär att det särskilt ska beaktas om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Regeringen anför att omständigheten, med hänsyn till de särskilda straffbestämmelser om sexualbrott mot barn som numera finns, framför allt bör få betydelse när det gäller brottsoffer som har fyllt 15 men inte 18 år. Den kan dock även vara relevant för brottsoffer som är yngre än 15 år om det inte går att styrka att gärningsmannen haft uppsåt till eller varit oaktsam i fråga om omständigheten att barnet varit under 15 år.

Regeringen föreslår också att de befintliga omständigheterna ska anpassas till brottens ändrade konstruktion. Förslaget är i denna del en följd bl.a. av att straffansvaret för våldtäkt och sexuellt övergrepp föreslås ta sin utgångspunkt i om frivillighet föreligger, och alltså inte förutsätta att gärningsmannen använt sig av t.ex. våld eller hot.

Avslutningsvis föreslår regeringen, för att uppnå enhetlighet mellan bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken, att paragrafen om sexuellt utnyttjande av barn ska ändras så att "mindre allvarligt" där ersätts med "mindre grovt". Regeringen anför att förslaget inte innebär någon saklig ändring.

Bättre stöd till målsäganden

Regeringen föreslår att en anmälan om målsägandebiträde ska göras omedelbart när en förundersökning om brott enligt 6 kap. brottsbalken har inletts eller återupptagits, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde. En undantagssituation kan t.ex. handla om en vuxen person som har utsatts för ett mindre allvarligt sexuellt ofredande. Det kan också handla om situationer där det står helt klart för polis och åklagare att brott inte har begåtts, t.ex. för att någon brottsförutsättning saknas. Undantaget bör dock tillämpas restriktivt.

Ikraftträdande

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2018.

Motionerna

Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit

I ett flertal motioner begärs att 2014 års sexualbrottskommittés förslag, bl.a. om en s.k. samtyckeslagstiftning, ska införas.

Förslag om att en samtyckeslagstiftning bör införas framförs bl.a. i motionerna 2017/18:1032 av Désirée Pethrus (KD) yrkande 4 och 2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 25. Ett liknande förslag framställs i motion 2017/18:3433 av Jonas Jacobsson Gjörtler (M) som begär att regeringen snarast ska återkomma till riksdagen med förslag till en sexualbrottslagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på ett frivilligt deltagande.

I motion 2017/18:1106 efterfrågar Hans Hoff (S) åtgärder mot sexuella övergrepp. Motionären framhåller att de förslag till ny lagstiftning som 2014 års sexualbrottskommitté lämnat bör ses över och betonar vikten av en sexualundervisning som speglar ett jämställt samhälle.

I motion 2017/18:2840 yrkande 1 föreslår Annika Qarllsson och Rickard Nordin (båda C) att en samtyckeslagstiftning och ett oaktsamhetsrekvisit för sexualbrott ska införas.

Linda Snecker m.fl. (V) anför i motion 2017/18:3604 att regeringen omgående bör återkomma till riksdagen med en proposition som innehåller de förslag som 2014 års sexualbrottskommitté lade fram. Motionärerna anför bl.a. att införandet av en samtyckesreglering och ett oaktsamhetsbrott tillsammans med ett större fokus på det förebyggande arbetet och kompetenshöjning inom rättsväsendet i sexualbrottsfrågor är helt nödvändigt och en bättre väg att gå än att exempelvis generellt höja straffen.

Slutligen begärs även i motion 2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 8 att en samtyckeslagstiftning snarast ska införas. Motionärerna anför även att personer som begår sexualbrott och är asylsökande eller har beviljats uppehållstillstånd i högre utsträckning än i dag bör utvisas från riket.

Skärpta straff för sexualbrott m.m.

I flera motioner begärs skärpta straff för sexualbrott och andra grova brott.

I motion 2017/18:1130 av Edward Riedl (M) begärs att straffet för våldtäkt ska skärpas. Även i motion 2017/18:3438 av Fredrik Schulte (M) anför att straffen för våldtäkt bör skärpas. Motionären föreslår bl.a. att synnerligen grov våldtäkt ska införas som ett nytt brott och att straffminimum om två år för våldtäkt av normalgraden ska höjas till åtminstone tre år. I motion 2017/18:4125 begär Tomas Tobé m.fl. (M, L, C, KD) att straffminimum för våldtäkt av normalgraden ska höjas från fängelse i två år till fängelse i tre år.

I motion 2017/18:2986 yrkande 2 efterfrågar Sofia Fölster (M) en översyn av hur straffen för sexualbrott kan höjas.

Annie Löf m.fl. (C) föreslår i partimotion 2017/18:3685 yrkande 18 att straffen för våldtäkt och vissa andra grova brott ska skärpas.

I motion 2017/18:170 av Jeff Ahl (SD) efterfrågas skärpta straff för sexualbrott mot barn.

I motion 2017/18:4115 begär Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) dels att minimistrafvet och maximistrafvet för våldtäkt ska höjas (yrkande 1), dels att det ska ske en översyn av 6 kap. brottsbalken med utgångspunkten att såväl straffminimum som straffmaximum för övriga sexualbrott ska höjas (yrkande 2).

Brottsrubricering

I partimotion 2017/18:3685 yrkande 29 anför Annie Lööf m.fl. (C) att brottsrubriceringarna våldtäkt respektive sexuellt tvång bör behållas i sexualbrottslagstiftningen.

Internetbaserade sexualbrott

I partimotion 2017/18:3685 yrkande 34 anför Annie Lööf m.fl. (C) att lagstiftningen om internetbaserade sexualbrott bör förtydligas.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner motsvarande flera av de nu aktuella motionerna.

Utskottet behandlade våren 2016 motioner om sexualbrott m.m. i betänkande 2015/16:JuU18 (s. 36 f.). Utskottet konstaterade bl.a. att översynen av behovet av åtgärder för att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel, köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn (dir. 2014:128) fortfarande pågick samt att promemorian Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte (Ds 2015:49) var under beredning inom Regeringskansliet. Med detta i beaktande såg utskottet inte då behov av ytterligare tillkännagivanden om straffskärpningar eller andra åtgärder med anledning av dessa brott. Utskottet behandlade vidare flera motioner med yrkanden om våldtäktsbrottets utformning samt motioner om sexuella övergrepp som begås via internet. Utskottet hänvisade bl.a. till att 2014 års sexualbrottskommitté hade ett brett uppdrag och anförde att kommitténs arbete inte borde föregripas. Riksdagen följde utskottet (rskr. 2015/16:196).

Våren 2017 behandlade utskottet motioner om sexualbrott m.m. i betänkande 2016/17:JuU16 (s. 32 f.). Efter förslag från utskottet gjorde riksdagen två tillkännagivanden till regeringen om sexualbrott (rskr. 2016/17:211). Ett tillkännagivande gällde att det för våldtäkt bör införas en lagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på frivilligt deltagande och ett oaktshetsbrott. I det andra tillkännagivandet gav riksdagen till känna för regeringen att det bör införas ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande, med en straffskala på fängelse i minst nio månader och högst tre år. Den nyssnämnda brottsrubriceringen skulle omfatta situationer där t.ex. gärningspersoner i

grupp angriper en person eller där gärningspersonen på något annat sätt har agerat särskilt hänsynslöst eller kränkande. I övrigt behandlade utskottet bl.a. motioner om skärpta straff för sexualbrott, köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn samt virtuella våldtäkter. Utskottet konstaterade att 2014 års sexualbrottskommitté (SOU 2016:60) bl.a. haft i uppdrag att ta ställning till om straffet för de mest allvarliga fallen av våldtäkt och våldtäkt mot barn bör skärpas och noterade att kommittén föreslår att ett synnerligen grovt brott införs för sexuella övergrepp mot vuxna och barn med ett straffminimum om fängelse i sex år. Utskottet konstaterade även att kommittén föreslår att det ska klargöras i lagtexten att sexualbrott som begås på distans, t.ex. via internet, kan rubriceras på samma sätt som när personerna befinner sig på samma fysiska plats. Enligt utskottet borde beredningen av betänkandet i dessa delar inte föregripas. Vidare konstaterade utskottet att 2014 års människohandelsutredning i betänkandet SOU 2016:42 föreslår bl.a. att brottet köp av sexuell tjänst ska gradindelas samt att straffet för brottet köp av sexuell handling av barn ska skärpas och gradindelas. Beredningen av betänkandet borde inte föregripas, anförde utskottet.

I detta sammanhang kan även nämnas att utskottet nyligen har ställt sig bakom regeringens förslag i propositionen Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden (prop. 2017/18:86, bet. 2017/18:JuU24). I det lagförslaget behandlar regeringen vissa delar av 2014 års sexualbrottskommittés förslag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde. Kommitténs övriga lagförslag behandlas i den nu aktuella propositionen.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan uppmanade riksdagen i ett tillkännagivande under 2017 regeringen att återkomma till riksdagen med förslag om att det för våldtäkt bör införas en lagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på frivilligt deltagande och ett oaktshetsbrott. Utskottet ser positivt på att regeringen nu har överlämnat förslag till ändringar i brottsbalken och rättegångsbalken för att tydliggöra att varje människa har en ovillkorlig rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Lagförslagen har enligt utskottet också i de framlagda delarna fått en väl avvägd utformning. När det gäller våldtäkt anser utskottet dock att den föreslagna straffskalan inte fullt ut motsvarar allvaret i denna brottslighet, vilket utskottet återkommer till nedan. De nu föreslagna lagändringarna kommer dock att bidra till att förbättra förutsättningarna att lagföra personer som begår sexualbrott. Utskottet tillstyrker därför propositionen i sin helhet. Genom de nu föreslagna lagändringarna får motionerna 2017/18:1032 (KD) yrkande 4, 2017/18:1106 (S), 2017/18:2840 (C) yrkande 1, 2017/18:3433 (M), 2017/18:3604 (V), 2017/18:3625 (KD) yrkande 25 och 2017/18:3867 (KD) yrkande 8 anses i huvudsak tillgodosedda. Utskottet avstyrker därmed de aktuella motionerna.

Enligt regeringens förslag ska straffminimum för grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn höjas från fängelse i fyra år till fängelse i fem år. Regeringen föreslår också att straffet för oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp ska vara fängelse i högst fyra år. När det gäller våldtäkt av normalgraden föreslår regeringen däremot ingen ändring i straffskalan. En sådan lösning tar enligt utskottets uppfattning inte tillräcklig hänsyn till att ett stort antal av våldtäktsmålen i domstol är mål där åtal väckts för våldtäkt av normalgraden. En skärpning av straffskalan för våldtäkt av normalgraden skulle innebära att brottet värderas på ett mer likvärdigt sätt i förhållande till de skärpningar av andra grova våldsbrott som genomförts i lagstiftningen under senare år och torde kunna medföra en möjlighet att döma till strängare påföljd i en majoritet av våldtäktsmålen. Därför anser utskottet att minimistraffet för våldtäkt av normalgraden bör vara fängelse i tre år. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen tillkännage för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion 2017/18:4125 (M, L, C, KD) och tillstyrker delvis motionerna 2017/18:170 (SD), 2017/18:1130 (M), 2017/18:2986 (M) yrkande 2, 2017/18:3438 (M), 2017/18:3685 (C) yrkande 18 samt 2017/18:4115 (SD, -) yrkandena 1 och 2. Mot bakgrund bl.a. av de straffskärpningar som föreslås ovan anser utskottet dock att det inte finns anledning för riksdagen att nu ta initiativ till ytterligare straffskärpningar.

När det gäller frågan om huruvida brottsrubriceringarna våldtäkt respektive sexuellt tvång bör behållas i sexualbrottslagstiftningen konstaterar utskottet att regeringen i propositionen föreslår att brottsrubriceringen våldtäkt ska behållas men att brottsbeteckningen sexuellt tvång ska bytas ut mot sexuellt övergrepp. Som anförts ovan anser utskottet att regeringens förslag i denna del fått en väl avvägd utformning. Vidare anser utskottet att motion 2017/18:3685 (C) yrkande 29 får anses vara i huvudsak tillgodosedd genom regeringens lagförslag och avstyrker motionsyrkandet.

I motion 2017/18:3685 (C) yrkande 34 begärs att lagstiftningen om internetbaserade sexualbrott ska förtydligas. Som anförts ovan har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2015 s. 501 klargjort att straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn är tillämplig även vid övergrepp som begås på internet. Utskottet instämmer därmed i regeringens bedömning att det saknas behov av att i lagtexten tydliggöra att gärningsmannaskap vid sexualbrott inte förutsätter fysisk delaktighet. Utskottet utgår vidare från att regeringen noga följer rättsutvecklingen och vid behov vidtar de åtgärder som behövs. Utskottet ser sammantaget inte skäl att ställa sig bakom det tillkännagivande som begärs och avstyrker motionsyrkandet.

Bland lagförslagen i propositionen återfinns ett förslag till ändring i 27 kap. 20 d § rättegångsbalken. Paragrafen är också föremål för ändringsförslag i proposition 2017/18:123 Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering, som bereds av justitieutskottet. Dessutom har civilutskottet vid sin beredning av proposition 2017/18:200 En ny lag om företagshemligheter föreslagit att en följdändring görs i denna bestämmelse. Riksdagen planerar att fatta beslut i samtliga dessa ärenden den 23 maj 2018.

För att uppnå en lagteknisk samordning mellan förslagen har den nu aktuella propositionens förslag till ändring i 27 kap. 20 d § rättegångsbalken överlämnats inom justitieutskottet när det gäller beredningen av riksdagens beslut om att anta de nyssnämnda förslagen. Det bör dock understrykas att den sakliga prövningen av förslaget till ändring i 27 kap. 20 d § rättegångsbalken i den nu aktuella propositionen har gjorts inom ramen för beredningen av detta betänkande och att utskottet tillstyrker förslaget. Det anförda innebär att utskottet förordar att riksdagen godtar det som utskottet har anfört om den föreslagna ändringen i 27 kap. 20 d § rättegångsbalken.

Avslutningsvis noterar utskottet att regeringen i propositionen redovisar två tidigare tillkännagivanden som slutbehandlade. Riksdagen har i dessa tillkännagivanden tillkännagett för regeringen dels att det för våldtäkt bör införas en lagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på frivilligt deltagande samt ett oaktssambetsbrott, dels att det bör införas ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande (bet. 2016/17:JuU16 punkt 10 respektive 12, rskr. 2016/17:211).

När det gäller tillkännagivandet om att det bör införas ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande (bet. 2016/17:JuU16 punkt 12) anser regeringen att det är tillgodosett mot bakgrund av den beslutade propositionen 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet, som är föremål för behandling i detta betänkande. Som framkommer ovan anför regeringen i den aktuella propositionen bl.a. att regeringens förslag inte innebär någon ändring i fråga om begreppet sexuell handling eller hur olika sexuella handlingar ska bedömas. Bedömningen ska även i fortsättningen göras med utgångspunkt i vilken kränkning handlingen har inneburit för den utsatte. Den nya regleringen innebär enligt regeringen att straffansvaret för våldtäkt och sexuellt övergrepp utvidgas på det sättet att vissa gärningar som i dag bedöms som sexuellt ofredande kommer att omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp, under förutsättning att den sexuella handlingen når upp till den nivå som krävs för bestämmelsernas tillämpning. Det kan handla om s.k. överrumplingsfall, dvs. där den sexuella handlingen utförs på ett sådant sätt att offret överrumplas av den. Ett exempel på överrumplingsfall kan vara sexuella handlingar som utförs i folksamlingar under festivaler, konserter och liknande arrangemang. Ett annat exempel på fall som i dag straffas som sexuella ofredanden men som med den nya regleringen kommer att omfattas av tillämpningsområdet för våldtäkt och sexuellt övergrepp är enligt regeringen situationer där den utsatte, som inte kan anses vara i en särskilt utsatt situation, bemöter ett övergrepp med passivitet. Mot den bakgrunden anser regeringen att det inte finns behov av att införa ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande.

Utskottet delar inte regeringens uppfattning. Det finns åtminstone två skillnader mellan tillkännagivandet och det i propositionen föreslagna brottet sexuellt övergrepp. För det första är kraven på att den straffbara gärningen ska utgöras av en s.k. sexuell handling högre än vad som krävs för ett sexuellt ofredande i dag. För det andra ska straffminimum för den nya brottsrubriceringen grovt sexuellt ofredande vara fängelse i nio månader.

Straffminimum för det föreslagna brottet sexuellt övergrepp är fängelse i 14 dagar och för grovt brott fängelse i sex månader. Enligt utskottets bedömning kan de gjorda ändringarna och bedömningarna i propositionen inte anses vara sådana att de motsvarar vad som efterfrågas i tillkännagivandet om att det bör införas ett nytt brott, grovt sexuellt ofredande. Mot denna bakgrund kan den aktuella punkten enligt utskottet inte anses vara slutbehandlad.

Vad gäller tillkännagivandet om att det för våldtäkt bör införas en lagstiftning som tydligare än i dag baserar sig på frivilligt deltagande samt ett oaktshetsbrott (bet. 2016/17:JuU16 punkt 10) har utskottet inte något att invända mot regeringens redovisning av att tillkännagivandet är slutbehandlat.

Köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att straffskalan för köp av sexuell handling av barn bör skärpas dels genom att minimistraflet höjs från böter till fängelse i lägst sex månader, dels genom att maximistraflet höjs från fängelse i två år till fängelse i fyra år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Riksdagen avslår tre motionsyrkanden. Motionerna handlar bl.a. om gradindelning av brotten köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn, skärpta straff för köp av sexuell tjänst samt dubbel straffbarhet vid köp av sexuell tjänst utomlands.

Motionerna

I flera motioner efterfrågas straffskärpningar för brottet köp av sexuell handling av barn.

I motion 2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9 begärs skärpta straff för köp av sexuell handling av barn. Enligt motionärerna bör det förslag som 2014 års människohandelsutredning presenterade i SOU 2016:42 – som bl.a. innebar att brottet ska gradindelas och att böter ska utgå ur straffskalan – genomföras så snart som möjligt.

I motion 2017/18:278 av Ola Johansson och Helena Lindahl (båda C) yrkande 4 begärs att straffen vid köp av sexuell tjänst från barn ska höjas. Motionärerna anför bl.a. att straffvärdet vid köp av sexuell tjänst från minderåriga bör vara högre än vid övriga s.k. sexköp så att hänsyn tas till barns utsatthet. Däremot bör det enligt motionärerna inte införas någon gradindelning av straffskalorna för sexköpsbrottet (yrkande 2).

Även i motion 2017/18:880 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) yrkande 16 begärs att straffen vid sexköp av barn ska skärpas. I motionen anføres att minimistraflet för brottet köp av sexuell tjänst av barn bör ändras

från böter till fängelse. Detsamma begärs i motion 2017/18:2358 av Richard Jomshof (SD) yrkande 2.

I några motioner tas andra frågor upp som rör straff för köp av sexuell tjänst.

I motion 2017/18:599 av Anna Wallén (S) anförs att en översyn bör göras av möjligheten att skärpa straffen för sexköp samt att avskaffa kravet på dubbel straffbarhet vid sexköp utomlands. I motionen anförs att sexköp alltid bör leda till ett frihetsberövande straff.

I motion 2017/18:2358 av Richard Jomshof (SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att grovt köp av sexuell tjänst med fängelse som minimistraff införs i straffskalan.

Bakgrund

Gällande rätt

Köp av sexuell tjänst

Den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning döms, om gärningen inte faller under en annan straffbestämmelse i 6 kap. brottsbalken, för köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 § brottsbalken). Straffet för brottet är böter eller fängelse i högst ett år.

Sverige införde 1999 som första land i världen en lagstiftning som kriminaliserar köp, men inte försäljning, av sexuella tjänster (prop. 1997/98:55). Den nuvarande straffskalan för köp av sexuell tjänst infördes den 1 juli 2011 då maximistraffet höjdes från fängelse i sex månader till fängelse i ett år (prop. 2010/11:77). Bakgrunden till straffskärpningen var att en utvärdering av tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst hade visat att det fanns en stor likformighet när det gällde bedömningen av straffvärde och påföljdsval. Sedan Högsta domstolen 2001 prövat frågan om straffmätning för ett köp av sexuell tjänst (se rättsfallet NJA 2001 s. 527) hade mer än 85 procent av alla lagföringar för brottet medfört påföljden 50 dagsböter (se SOU 2010:49 s. 216). Syftet med höjningen av maximistraffet var att skapa ytterligare utrymme för en mer nyanserad bedömning av straffvärdet vid allvarliga fall av köp av sexuell tjänst. Som exempel på när det finns anledning att se allvarigare på brottet än vad som hittills varit fallet angavs situationer där det enskilda köpet av en sexuell tjänst bär tydliga likheter med sexualbrott av mer allvarligt slag, t.ex. sexuellt tvång eller sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning. Som ytterligare exempel angavs att den som utför en sexuell tjänst befinner sig i en skyddslös eller annars utsatt situation, t.ex. på grund av en beroendeställning, ett psykiskt funktionshinder eller märkbar alkoholpåverkan eller annan drogpåverkan eller att han eller hon är ett offer för människohandel eller annan liknande organiserad brottslighet (se prop. 2010/11:77 s. 7–8).

I samband med höjningen av maximistraffet övervägdes också en gradindelning av brottet. Regeringen ansåg dock att en sådan indelning skulle

ha flera nackdelar. Vidare framhölls att en gradindelning väcker frågor av systematisk och lagteknisk karaktär, i första hand i förhållande till köp av sexuell handling av barn men också till andra sexualbrott (se prop. 2010/11:77 s. 10). Lagrådet förordade att regeringen, utan en samtidig gradindelning, skulle pröva att komplettera lagtexten med exempel på försvårande omständigheter alternativt ändra gärningsbeskrivningarna för andra sexualbrott så att de täckte de straffvärda fall av sexköp som avsågs med lagförslaget. Inte heller dessa förslag ansåg regeringen dock lämpliga (se prop. 2010/11:77 s. 8 och 10). Samtidigt övervägdes frågan om att undanta brottet köp av sexuell tjänst från kravet på dubbel straffbarhet. Det bedömdes dock att det saknades tillräckliga skäl för ett sådant undantag (se prop. 2010/11:77 s. 11–14).

Köp av sexuell handling av barn

Den som förmår ett barn som inte fyllt 18 år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling döms, om gärningen inte omfattas av en annan straffbestämmelse i 6 kap. brottsbalken, för köp av sexuell handling av barn (6 kap. 9 § brottsbalken). Straffet för brottet är böter eller fängelse i högst två år. Bestämmelsen tar i första hand sikte på köp av sexuella handlingar av barn över 15 år. När det gäller barn i åldrarna 15 till 17 år är utgångspunkten att de inte anses ha förmågan att samtycka till att sälja sexuella handlingar. Syftet med bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn är framför allt att skydda ungdomar från att dras in i prostitution. När det gäller barn under 15 år blir andra straffbestämmelser om sexualbrott tillämpliga, t.ex. våldtäkt mot barn.

Straffbestämmelsen om köp av sexuell handling av barn fick sin nuvarande utformning och rubricering i samband med sexualbrottsreformen 2005 (prop. 2004/05:45). En av de förändringar som då genomfördes var en höjning av maximistraffet från fängelse i sex månader till fängelse i två år. Som skäl angavs att köp av sexuella handlingar av barn generellt sett har ett högre straffvärde än motsvarande gärningar som riktar sig mot vuxna personer. Förekomsten av böter i straffskalan motiverades med att tillämpningsområdet för bestämmelsen var sådant att gärningar av skiftande slag kan bedömas som köp av sexuell handling av barn. Det anfördes att bestämmelsen syftade till att omfatta gärningar för vilka ett lägsta straff om fängelse i 14 dagar kan tyckas alltför strängt. Som exempel angavs att det kan vara fråga om fall där ersättning i någon form visserligen har förekommit men där offret är nära 18 års ålder och omständigheterna även i övrigt är sådana att straffvärdet är lågt (se prop. 2004/05:45 s. 93).

Pågående arbete

Regeringen beslutade den 4 september 2014 att ge en särskild utredare i uppdrag att undersöka om det finns behov av åtgärder för att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot bl.a. köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn (dir. 2014:128). I tilläggsdirektiv som beslutades i januari

2015 gavs utredaren även i uppdrag att analysera och ta ställning till om brottet köp av sexuell tjänst ska undantas från kravet på dubbel straffbarhet (dir. 2015:6).

Utredningen, som antog namnet 2014 års människohandelsutredning, överlämnade i juni 2016 delbetänkandet Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m. (SOU 2016:42). Utredningen föreslår bl.a. följande:

- Brottet köp av sexuell tjänst ska gradindelas. För brott av normalgraden ska straffet vara böter eller fängelse i högst sex månader och för grovt brott fängelse i högst ett år. När det bedöms om brottet är grovt ska hänsyn tas till om den som utfört den sexuella tjänsten befunnit sig i en utsatt situation eller om gärningen annars varit av hänsynslös art. Syftet med den föreslagna ändringen är bl.a. att lagen ska omfatta situationer där den som säljer sexuella tjänster är offer för människohandel eller annan liknande organiserad brottslighet.
- Straffet för brottet köp av sexuell handling av barn ska skärpas och gradindelas. För brott av normalgraden ska straffet vara fängelse i högst två år och för grovt brott fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Böter ska tas bort från straffskalan.
- Brottet köp av sexuell handling av barn ska byta namn till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Avsikten är att markera skillnaden mellan att köpa sexuella handlingar av en vuxen och av ett barn.
- Utredningen bedömer att det inte bör vara möjligt att döma en person i Sverige för ett sexköp som denne begått i ett land där köp av sexuell tjänst inte är kriminaliserat. I enlighet med sitt uppdrag presenterar ändå utredningen ett förslag där köp av sexuell tjänst läggs till listan av brott som undantas från kravet på dubbel straffbarhet.

Regeringen beslutade den 7 december 2017 att överlämna lagrådsremissen Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till Lagrådet. I lagrådsremissen behandlar regeringen samtliga utredningens förslag som lämnats i delbetänkandet, utom ett förslag som avser bestämmelsen i 6 kap. 13 § brottsbalken om att det för straffansvar för vissa brott är tillräckligt med oaktsamhet i fråga om barnets ålder. Det sistnämnda förslaget behandlas i stället i den proposition som är föremål för behandling i detta betänkande (prop. 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet). I lagrådsremissen föreslås bl.a. att straffskalan för brottet köp av sexuell handling av barn skärps genom att minimistraftet höjs från böter till fängelse och att maximistraftet höjs till fängelse i fyra år (6 kap. 9 § brottsbalken). I sitt yttrande tar Lagrådet upp bestämmelsen i 2 kap. 2 § brottsbalken. Lagrådet avstyrkte förslaget.

En proposition var aviserad till den 20 mars 2018. Enligt uppgift från Justitiedepartementet bereds lagstiftningsärendet vidare inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Som framkommer ovan föreslog utskottet i betänkande 2014/15:JuU14, punkterna 18 och 19, att riksdagen skulle göra två tillkännagivanden till regeringen.

När det gäller frågan om köp av sexuell handling av barn uttalade utskottet att utskottets uppfattning var att straffet för ett sådant brott normalt bör vara fängelse. Vidare konstaterade utskottet att den förra regeringen, för att åstadkomma detta, tillsatt en utredning med uppdrag att bl.a. överväga om straffskalan för detta brott bör ändras och i det sammanhanget särskilt överväga en höjning av brottets straffminimum genom att ta bort böter i straffskalan (dir. 2014:128). Utskottet betonade vikten av att uppdraget skulle genomföras i enlighet med dessa direktiv.

Även när det gäller allvarliga fall av köp av sexuell tjänst, t.ex. där den som säljer en sexuell tjänst är offer för människohandel eller koppleri, framhöll utskottet det angelägna i att straffet fullt ut motsvarar brottslighetens allvar. Utskottet konstaterade att den förra regeringen gett en utredare i uppdrag att utvärdera vilket genomslag 2011 års höjning av straffmaximum för brottet köp av sexuell tjänst fått. Utskottet noterade att det i uppdraget ingick bl.a. att analysera och ta ställning till om det finns behov av att förändra straffbestämmelsen för att säkerställa att försvårande omständigheter får genomslag vid straffvärdebedömningen, och i det sammanhanget särskilt överväga en höjning av straffminimum genom att ta bort böter i straffskalan vid allvarliga fall av köp av sexuell tjänst. Utskottet betonade vikten av att uppdraget skulle genomföras i enlighet med dessa direktiv.

Riksdagen ställde sig bakom utskottets förslag (rskr. 2014/15:138).

Utskottet behandlade våren 2016 motioner om sexualbrott m.m. i betänkande 2015/16:JuU18 (s. 36 f.). Utskottet konstaterade bl.a. att översynen av behovet av åtgärder för att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel, köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn (dir. 2014:128) fortfarande pågick samt att promemorian Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte (Ds 2015:49) var under beredning inom Regeringskansliet. Med detta i beaktande såg utskottet då inte behov av ytterligare tillkännagivanden om straffskärpningar eller andra åtgärder med anledning av dessa brott.

Våren 2017 behandlade utskottet motioner om sexualbrott m.m. i betänkande 2016/17:JuU16 (s. 32 f.). Utskottet konstaterade bl.a. att 2014 års människohandelsutredning i betänkandet SOU 2016:42 föreslår bl.a. att brottet köp av sexuell tjänst ska gradindelas, att straffet för brottet köp av sexuell handling av barn ska skärpas och gradindelas samt att böter ska tas bort från straffskalan. Utskottet, som ansåg att beredningen inte borde föregripas, avstyrkte motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare efterfrågat straffskärpningar när det gäller brottet köp av sexuell handling av barn och bl.a. anfört att straffet normalt bör vara fängelse. Såväl 2014 års människohandelsutredning som regeringen i en lagrådsremiss har också föreslagit att böter ska tas bort i straffskalan samt att maximistraftet ska höjas till fyra år. Det är därför angeläget att regeringen nu så snart som möjligt återkommer till riksdagen med ett förslag till straffskärpningar.

Samtidigt anser utskottet att de förslag som tidigare presenterats med ett minimistraff som i praktiken innebär 14 dagars fängelse inte tillräckligt tydligt markerar det oacceptabla i att köpa sexuella handlingar av barn. Enligt utskottet bör straffet skäpas ytterligare för att tydligare visa hur allvarligt samhället ser på denna typ av brottslighet.

Ett köp av en sexuell handling innebär enligt utskottets mening alltid en allvarlig kränkning av barnet. Jämfört med vuxna befinner sig barn som säljer sexuella handlingar i en mer utsatt situation, och det finns skäl att ännu tydligare markera att köp av sexuella handlingar av barn generellt har ett högre straffvärde än motsvarande handlingar som riktar sig mot vuxna personer. Mot denna bakgrund anser utskottet att straffskalan för brottet köp av sexuell handling av barn bör skäpas dels genom att minimistraftet höjs från böter till fängelse i lägst sex månader, dels genom att maximistraftet höjs från fängelse i två år till fängelse i fyra år.

Som angavs i samband med att straffbestämmelsen om köp av sexuell handling av barn infördes omfattar bestämmelsen gärningar av skiftande slag. Även om brottet alltid innebär en kränkning av barnet och det finns skäl att tydligare markera att köp av sexuella handlingar av barn generellt sett har högre straffvärde än motsvarande handlingar som riktar sig mot vuxna kan det därför finnas fall med ett straffvärde lägre än sex månaders fängelse. I det fortsatta arbetet bör det därför noga övervägas hur sådana fall ska hanteras inom ramen för införandet av ett minimistraff om sex månaders fängelse.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med bifall till motion 2017/18:278 (C) yrkande 4 och med delvis bifall till motion 2017/18:880 (SD, -) yrkande 16, 2017/18:2358 (SD) yrkande 2 och 2017/18:3867 (KD) yrkande 9 tillkännage för regeringen.

Som framgår ovan föreslår 2014 års människohandelsutredning i betänkandet SOU 2016:42 bl.a. att brotten köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn ska gradindelas. Vidare föreslås bl.a. att straffet för normalgraden av köp av sexuell tjänst ska vara böter eller fängelse i högst sex månader och för grovt brott fängelse i högst ett år. Utredningen presenterar också ett förslag där köp av sexuell tjänst läggs till listan av brott som undantas från kravet på dubbel straffbarhet. Beredningen av betänkandet bör i dessa delar inte föregripas. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2017/18:278 (C) yrkande 2, 2017/18:599 (S) och 2017/18:2358 (SD) yrkande 1.

Reservationer

1. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktamshetsrekvisit, punkt 3 (KD)

av Andreas Carlson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 8 och
avslår motionerna

2017/18:1032 av Désirée Pethrus (KD) yrkande 4,

2017/18:1106 av Hans Hoff (S),

2017/18:2840 av Annika Carlsson och Rickard Nordin (båda C) yrkande 1,

2017/18:3433 av Jonas Jacobsson Gjörtlér (M),

2017/18:3604 av Linda Snecker m.fl. (V) och

2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD) yrkande 25.

Ställningstagande

Det är positivt att regeringen nu har lagt fram ett förslag till en ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet. Det är viktigt att samhällets och rättsväsendets attityd gentemot våldtäktsoffer förändras genom ökad kunskap och att rättsprocessen granskar förövarens, och inte brottsoffret, beteende i samband med en våldtäkt. Härutöver anser jag bl.a. att utvisning oftare bör komma i fråga för personer som söker asyl eller har uppehållstillstånd och som begår sexualbrott. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

2. Översyn av 6 kap. brottsbalken, punkt 5 (SD, -)

av Adam Marttinen (SD) och Patrick Reslow (-).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4115 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi välkomnar utskottets ställningstagande om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år. Ett brott ska alltid medföra ett skyndsamt straff som står i proportion till brottets allvar och som stämmer överens med det allmänna rättsmedvetandet. Vår uppfattning är dock att de påföljder för sexualbrott som domstolarna dömer ut generellt ligger på en alltför låg nivå. Mot denna bakgrund föreslår vi att en utredning tillsätts för att se över 6 kap. brottsbalken i sin helhet med utgångspunkten att såväl straffminimum som straffmaximum bör höjas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

3. Brottsrubricering, punkt 6 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 29.

Ställningstagande

2014 års sexualbrottskommitté föreslår i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten att brottsbeteckningarna våldtäkt och sexuellt tvång ska ersättas med sexuellt övergrepp och sexuell kränkning (SOU 2016:60 s. 187). Kommitténs förslag om ändrade brottsbeteckningar skulle kunna innebära en risk för att sexuella övergrepp trivialiseras och för att många förövare döms enligt de lägre gradindelningarna. Det skulle i så fall kunna motverka en nollvision för våld och förtryck i nära relationer. Det är därför positivt att regeringen i propositionen bedömer att brottsbeteckningen våldtäkt inte bör ändras. Regeringen föreslår emellertid att brottsbeteckningen sexuellt tvång ska bytas ut mot sexuellt övergrepp. Det är visserligen bättre än utredningens förslag att byta ut det mot sexuell kränkning, men jag ser fortfarande en risk att det leder till en trivialisering. Mot bakgrund av det anförda anser jag att brottsbeteckningen sexuellt tvång inte bör bytas ut mot sexuellt övergrepp. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

4. Internetbaserade sexualbrott, punkt 7 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 34.

Ställningstagande

Internet används i stor utsträckning för att begå brott. Många barn utsätts redan i ung ålder för vuxna män som kontakter dem i sexuellt syfte. Genom hot och utpressning har barn tvingats begå övergrepp på sig själva. Konsekvenserna för barn som utsätts för övergrepp är desamma oavsett om de begås via nätet eller i verkligheten.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2015 s. 501 klargjort att straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn är tillämplig även vid övergrepp som begås på internet. Lagstiftningen är emellertid inte helt tydlig. Det är i och för sig positivt att regeringen i propositionen redovisar att regeringens bedömning är att även sexuella handlingar som begås t.ex. via telefon, internet eller andra medier bör omfattas av straffansvar enligt bestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn samt de grova formerna av dessa brott och sexuellt utnyttjande av barn. Regeringen anser dock att det inte finns behov av att uttryckligen ange detta i lagtexten.

I linje med den bedömning som 2014 års sexualbrottskommitté gör i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60 s. 234 f.) anser jag att det finns skäl att förtydliga lagtexten. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

Särskilda yttranden

1. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktshetsrekvisit, punkt 3 (M, C)

Tomas Tobé (M), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Johan Hedin (C) och Anders Hansson (M) anför:

De lagförslag som nu presenteras med utgångspunkt i betänkandet från 2014 års sexualbrottskommitté kommer, vad gäller de nya brotten oaktshet våldtäkt och oaktshet sexuellt övergrepp, att kunna leda till fler fällande och materiellt riktiga domar i framför allt sådana fall där uppsåt inte har kunnat bevisas.

Den avgörande förändringen i den föreslagna lagstiftningen, att gränsen för en straffbar gärning dras vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte, kommer inte att förändra bevisproblematiken på annat sätt än att ökat fokus kan komma att sättas på målsäganden. Det är inte svårt att föreställa sig en situation där den tilltalade säger sig ha uppfattat att deltagandet var frivilligt och där målsäganden får frågor som kräver ingående svar t.ex. om hur den felaktigt uppfattade frivilligheten kommit till uttryck och vad de inblandade har gjort under den sexuella samvaron. Eftersom bevisbördan ligger på åklagaren kommer denne kanske att vara tvungen att ställa ett stort antal integritetskänsliga frågor till målsäganden. Detta är i sig inte eftersträfvansvärt.

Sexualbrotten tillhör den kategori brott som är mest svårutredda och svårbevisade. Den huvudsakliga anledningen till att relativt få anmälda brott leder till fällande dom i dag är bevisproblematiken. Om en ändring ska kunna ske krävs först och främst att förundersökningarna håller god kvalitet och att de har bedrivits noggrant och systematiskt. Vi anser att särskilda grupper som är specialiserade på sexualbrott ska finnas i samtliga polisens sju regioner.

Åklagarna ska komma in tidigt i utredningarna och frågan om målsägandebiträden ska tas upp tidigt. Ett målsägandebiträde kan inte kompensera för tidigare brister under förundersökningen, men bland annat vara ett betydelsefullt stöd för att målsäganden ska orka ta sig igenom hela förundersökningen och rättegången.

De nu framlagda förslagen bör ses i ett helhetsperspektiv. Trots att vi hyser farhågor i vissa avseenden och i grunden inte vill medverka till att fokuseringen på målsäganden ökar i sexualbrottsmål finner vi sammantaget, bl.a. av det skälet att tidigare rättspraxis fortfarande kommer att vara användbar och att en ökad belastning på målsägandena uppvägs av en acceptabel helhetslösning, att det saknas anledning att motsätta sig en lagstiftning som baserar sig på frivilligt deltagande.

2. Bristande frivillighet som gräns för straffansvar och ett oaktsamhetsrekvisit, punkt 3 (V)

Linda Snecker (V) anför:

Jag anser att införandet av en samtyckesreglering och ett oaktsamhetsbrott tillsammans med ett större fokus på det förebyggande arbetet och kompetenshöjning inom rättsväsendet i sexualbrottsfrågor är helt nödvändigt och en bättre väg att gå än att exempelvis generellt höja straffen. Det är därför positivt att regeringen i propositionen gör bedömningen att gränsen för straffbar gärning bör gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte, och att det bör införas ett särskilt oaktsamhetsansvar för våldtäkt och sexuellt övergrepp. Jag noterar också att regeringen i och med den nu aktuella propositionen har behandlat samtliga de lagförslag som lämnats av 2014 års sexualbrottskommitté. Som framgår av min motion i ärendet anser jag att det är av mycket stor vikt att omfattande åtgärder skyndsamt vidtas för att förbättra rättsväsendets hantering av sexualbrott och att stödet till sexualbrottsoffer blir bättre under rättsprocessen. Jag utgår från att regeringen noga följer dessa frågor och vid behov vidtar de ytterligare åtgärder som behövs. Mot bakgrund av det anförda avstår jag från att reservera mig.

3. Skärpt straff för våldtäkt m.m., punkt 4 (SD, -)

Adam Marttinen (SD) och Patrick Reslow (-) anför:

Vi välkomnar utskottets ställningstagande om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år. Som framgår av vår motion 2017/18:4115 yrkande 1 skulle vi generellt vilja gå längre än utskottet och ställa större krav. Mot bakgrund av det tillkännagivande som utskottet föreslår och som vi tycker är ett steg i rätt riktning avstår vi dock från att reservera oss.

4. Skärpt straff för våldtäkt m.m., punkt 4 (V)

Linda Snecker (V) anför:

När det gäller utskottets förslag till tillkännagivande om att minimistraffet för våldtäkt av normalgraden bör vara fängelse i tre år ser jag vissa farhågor gällande domstolarnas tillämpning i praktiken. Det är problematiskt om lagändringen riskerar att få till följd att våldtäkter som i dag bedöms vara av normalgraden inte längre kommer att bedömas så utan som oaktsam våldtäkt på grund av att straffvärdet bedöms vara lägre än tre år. Jag utgår från att regeringen noga följer dessa frågor och vid behov vidtar de ytterligare åtgärder som behövs. Mot bakgrund av det anförda avstår jag från att reservera mig.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.
- 2.1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Behandlingen avser godtagande av 27 kap. 20 d § rättegångsbalken och antagande av lagförslaget i övrigt. Behandlingen av det lagtekniska antagandet av 27 kap. 20 d § rättegångsbalken sker i annat sammanhang.

Följdmotionerna

2017/18:4115 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff för våldtäkt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff för övriga sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:4125 av Tomas Tobé m.fl. (M, L, C, KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:170 av Jeff Ahl (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för sexualbrott mot barn och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:278 av Ola Johansson och Helena Lindahl (båda C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det inte bör införas någon gradindelning i straffskalorna för sexköpsbrottet samt köp av sexuell tjänst av barn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja straffen vid köp av sexuell tjänst från barn och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:599 av Anna Wallén (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till skärpta straff för sexköp samt att avskaffa kravet på dubbel straffbarhet vid sexköp utomlands och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:880 av Adam Marttinen och Patrick Reslow (SD, -):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff vid sexköp av barn och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1032 av Désirée Pethrus (KD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra Sexualbrottskommitténs förslag till samtyckeslagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1106 av Hans Hoff (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder mot sexuella övergrepp och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:1130 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att skärpa straffpåföljden för våldtäkt och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2358 av Richard Jomshof (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att grovt sexköpsbrott med fängelse som minimistraff bör införas i straffskalan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minimistraffet för köp av sexuell tjänst av barn bör ändras från böter till fängelse och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2840 av Annika Qarlssoon och Rickard Nordin (båda C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa samtyckeslagstiftning och ett oaksamhetsrekvisit för sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2986 av Sofia Fölster (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur straffen för sexualbrott kan höjas och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3433 av Jonas Jacobsson Gjörtler (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag i sexualbrottslagstiftningen baserat på frivillighet i enlighet med riksdagens tillkännagivande och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3438 av Fredrik Schulte (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att skärpa straffen för våldtäkt och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3604 av Linda Snecker m.fl. (V):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör återkomma till riksdagen med en proposition som innehåller de förslag som presenterats i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60), och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:3625 av Désirée Pethrus m.fl. (KD):

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en samtyckeslagstiftning snarast bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3685 av Annie Lööf m.fl. (C):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för vissa allvarliga brott och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att behålla beteckningarna våldtäkt och sexuellt tvång i sexualbrottslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra lagstiftningen kring internetbaserade sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3867 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för sexualbrott mot barn och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹

dels att 6 kap. 3 § ska upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 2 §, 6 kap. 1, 2, 4–6, 13 och 15 §§ och 35 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 6 kap. 1 a och 3 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.2 §²

För brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts

1. av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige,

2. av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här, eller

3. av annan utlänning som finns här i riket och på brottet enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader.

Första stycket gäller inte, om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten eller om den begåtts inom område som inte tillhör någon stat och enligt svensk lag svårare straff än böter inte kan följa på gärningen.

I fall som avses i denna paragraf får inte dömas till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för sådana brott eller försök till brott som avses i

1. 4 kap. 1 a och 4 c §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket,

2. 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i

1. 4 kap. 1 a och 4 c §§ och 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott,

2. 4 kap. 4 § andra stycket varigenom någon förmåtts att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan

¹ Senaste lydelse av 6 kap. 3 § 2005:90.

² Senaste lydelse 2014:381.

äktenskapsliknande förbindelse
som avses i 4 c §, eller

3. 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§, om
brottet begåtts mot en person som
inte fyllt arton år.

äktenskapsliknande förbindelse
som avses i 4 c § *eller försök till
sådant brott*, eller

3. 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ *eller
försök till brott enligt 6 kap. 1, 2, 4–
6, 8, 9 och 12 §§*, om brottet begåtts
mot en person som inte fyllt arton
år.

6 kap.

1 §³

Den som genom misshandel eller
annars med våld eller genom hot
om brottslig gärning tvingar en
person till samlag eller till att
företa eller tåla en annan sexuell
handling som med hänsyn till
kränkningens allvar är jämförlig
med samlag, döms för våldtäkt till
fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med
en person genomför ett samlag
eller en sexuell handling som enligt
första stycket är jämförlig med
samlag genom att otillbörligt
utnyttja att personen på grund av
medvetlöshet, sömn, allvarlig
rädsla, berusning eller annan
drogpåverkan, sjukdom,
kroppsskada eller psykisk störning
eller annars med hänsyn till
omständigheterna befinner sig i en
särskilt utsatt situation.

Är ett brott som avses i första
eller andra stycket med hänsyn till
omständigheterna vid brottet att

Den som, med en person som inte
deltar frivilligt, genomför ett
samlag eller en annan sexuell
handling som med hänsyn till
kränkningens allvar är jämförlig
med samlag, döms för våldtäkt till
fängelse i lägst två år och högst sex
år. Vid bedömningen av om ett
deltagande är frivilligt eller inte
ska det särskilt beaktas om
frivillighet har kommit till uttryck
genom ord eller handling eller på
annat sätt. En person kan aldrig
anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av
misshandel, annat våld eller hot om
brottslig gärning, hot om att åtala
eller ange någon annan för brott
eller hot om att lämna ett menligt
meddelande om någon annan,

2. gärningsmannen otillbörligt
utnyttjar att personen på grund av
medvetlöshet, sömn, allvarlig
rädsla, berusning eller annan
drogpåverkan, sjukdom,
kroppsskada, psykisk störning eller
annars med hänsyn till
omständigheterna befinner sig i en
särskilt utsatt situation, eller

3. gärningsmannen förmår
personen att delta genom att
allvarligt missbruka att personen
står i beroendeställning till
gärningsmannen.

Är brottet med hänsyn till
omständigheterna vid brottet att
anse som mindre grovt, döms för

³ Senaste lydelse 2013:365.

anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

1 a §

Den som begår en gärning som avses i 1 § och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt, döms för oaktsam våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar.

2 §⁴

Den som, i annat fall än som avses i 1 § första stycket, genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling, döms för sexuellt tvång till fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 § andra stycket med en person under de förutsättningar i övrigt som anges där.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov sexuellt tvång till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst två år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket andra och tredje meningarna.

Är brottet att anse som grovt, döms för grov sexuellt övergrepp till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt

⁴ Senaste lydelse 2005:90.

brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

beaktas om *gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.*

3 §

Den som begår en gärning som avses i 2 § och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt, döms för oaktsamt sexuellt övergrepp till fängelse i högst fyra år.

Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar.

4 §⁵

Den som *har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför* en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grov våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst *fyra* och högst tio år. Vid *bedömande* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om

Den som, *med ett barn under femton år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling* som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grov våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst *fem* och högst tio år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om

⁵ Senaste lydelse 2013:365.

gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

5 §⁶

Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre *allvarligt*, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år.

Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre *grovt*, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år.

6 §⁷

Den som *genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket*, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid *bedömning* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Den som, *med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§*, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid *bedömningen* av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

13 §⁸

Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder *skall* dömas även den som inte *insåg* men *hade skäl*

Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder *ska* dömas även den som inte *haft uppsåt till* men *varit oaksam*

⁶ Senaste lydelse 2005:90.

⁷ Senaste lydelse 2013:365.

⁸ Senaste lydelse 2005:90.

anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern.

beträffande omständigheten att den andra personen inte uppnått den åldern.

15 §⁹

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt *tvång*, grovt sexuellt *tvång*, *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning*, *grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning*, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt *övergrepp*, grovt sexuellt *övergrepp*, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms det till ansvar enligt 23 kap.

Detsamma gäller för förberedelse till koppleri samt för förberedelse och stämpling till och underlåtenhet att avslöja eller förhindra våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri.

35 kap.

4 §¹⁰

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6, 8 och 9 §§ eller försök till sådana brott,
2. 6 kap. 1–3, 10 och 12 §§ eller försök till brott enligt 6 kap. 1–3 och 12 §§, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,
3. 16 kap. 10 a § första och femte styckena eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,
4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

⁹ Senaste lydelse 2016:508.

¹⁰ Senaste lydelse 2013:856.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 5 § och 27 kap. 20 d § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap. 5 §¹

Ska enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § en offentlig försvarare utses för den misstänkte eller den tidigare tilltalade, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

Ska enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § en offentlig försvarare utses för den misstänkte eller den tidigare tilltalade, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde. *Avser förundersökningen brott enligt 6 kap. brottsbalken, ska anmälan om målsägandebiträde göras omedelbart när förundersökningen har inletts eller återupptagits, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde.*

Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan enligt första stycket göras av åklagaren.

Lydelse enligt prop. 2017/18:123

Föreslagen lydelse

27 kap. 20 d §²

Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning som

1. görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och
2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till.

Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
2. spioneri enligt 19 kap. 5 § brottsbalken,

¹ Senaste lydelse 2012:659.

² Senaste lydelse 2016:510.

3. brott som avses i 3 § lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter,

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om

- a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,
 - b) grov människoexploatering enligt 4 kap. 1 b § tredje stycket brottsbalken,
 - c) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - d) grovt sexuellt tvång enligt 6 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken,
 - d) grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 § andra stycket brottsbalken,
 - e) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - f) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,
 - g) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
 - h) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
 - i) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
 - j) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § femte stycket brottsbalken,
 - k) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § tredje stycket brottsbalken,
 - l) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
 - m) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
5. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1–3, om en sådan gärning är belagd med straff,
6. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 4, om en sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.